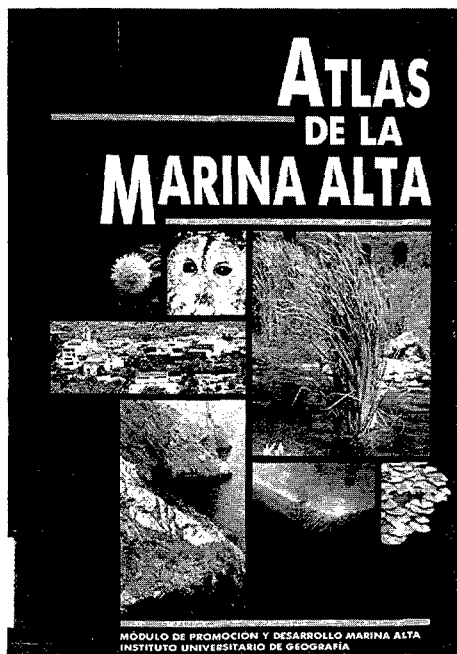

RESENYES BIBLIOGRÀFIQUES

ATLAS DE LA MARINA ALTA

Módulo de promoción y desarrollo de la Marina

Alta. Instituto Universitario de Geografía.

Coordinación y Redacción:

M.ª Angeles Mas Llorens

117 pàg. 30 cm.

Ed. CAM Fundació Cultural

Fruit d'un conveni de col·laboració signat entre l'Institut Universitari de Geografia de la Universitat d'Alacant i el Mòdul de promoció i Desenvolupament Marina Alta de l'Escola Taller Castell de Dénia el febrer de 1991, i gràcies al mecenatge de l'Obra Social de la CAM,

podem tenir ara a les mans el producte d'uns dels reptes que l'esmentat Mòdul de Promoció es va plantejar des de la seua creació: bastir un instrument que, des de la representació física i socio-econòmica del territori, aportés dades suficients i degudament actualitzades perquè els interessats en la nostra comarca disposaren d'una realitat objectiva sobre les terres de la Marina Alta.

El llibre és el resultat d'una exhaustiva i, de vegades, feixuga feina d'investigació realitzada pel personal de la Unitat d'Estudis Geogràfics del Mòdul Marina Alta, sempre sotà l'assessorament tècnic i científic de l'Institut Universitari de Geografia.

La gent que ha pogut resseguir el procés d'elaboració de l'Atlas que ara tenim a les mans pot certificar les hores dedicades, els esborranys i provatures que s'hi han realitzat, els in comptables temptejos cartogràfics..., tot allò que aquest grup de persones va fer durant mesos per tal d'arreplegar les dades suficients per donar a la llum un producte que ens arrisquem de denominar únic, ja que deu ser un dels primers -per no dir-ne el primer- atlas que es realitza sobre la realitat d'una comarca del País Valencià.

El contingut de l'atlas és sintètic, però força complet. S'estructura en dues parts que es correspon a les dues grans àrees de la geografia: el medi físic i el medi humà i econòmic.

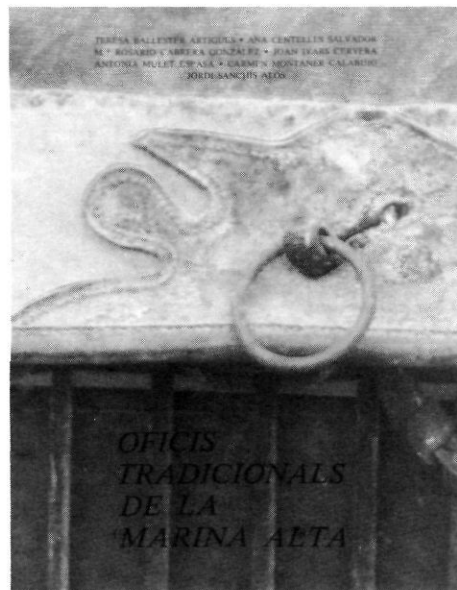
A la primera part es fa un recorregut

per la geologia i el relleu, el clima, la vegetació, la fauna i la hidrografia. Per la seua banda, el medi humà i econòmic estudia els tres sectors productius bàsics -primari, secundari i terciari-, analitza la població i el poblament i posa una atenció especial en l'activitat econòmica més destacable de la nostra comarca: el turisme i la seua màxima manifestació, la urbanització.

Tot aquest bagatge de coneixements té la seua manifestació més important, no debades estem parlant d'una atles, en les catorze cartografies temàtiques sobre les quals s'articula el contingut de la publicació; mapes que compten amb l'adequat recolzament d'un innumerable conjunt de gràfiques, quadres, cròquis, material gràfic, etc. que ens ajuda a copsar ràpidament la realitat geogràfica de la Marina Alta. Sols un defecte podem retraure, la qualitat de les representacions cartogràfiques, clarament millorable.

En resum, tenim davant un instrument bàsic per al coneixement de la realitat comarcal, un estudi complet del món físic i humà que ens envolta, que pot servir tant els investigadors com els curiosos de l'entorn geogràfic, socioeconòmic, de la nostra comarca.

C. J. C.

OFICIS TRADICIONALS DE LA MARINA ALTA

Teresa Ballester Artigues, Maria Rosario Cabrera González, Ana Centelles Salvador, Antònia Espasa Mulet, Joan Ivars Cervera, Carmen Montaner Calabuig, Jordi Sanchis Alós.

173 pàg. 27 cm.

Ed. Institut de Cultura "Juan Gil-Albert", 1993

Recentment ha estat publicat, amb el número 8 de la sèrie "Tradició" de l'Institut de Cultura Juan Gil-Albert, el treball que ara us ressenyem, fruit de l'estudi minuciós d'un grup d'entusiastes de l'etnografia, tots ells membres del Seminari de Cultura "Manuel Sanchis Guarner" de Dénia.

L'estudi se centra en la recerca, mitjançant una investigació en fonts orals, en la qual s'hi té especial atenció, a banda del lèxic específic de cada ofici, en les condicions, el procés i el lloc de treball, les matèries utilitzades (principals o complementàries), els ferraments, els resultats de la feina, la seua tipologia i comercialització, i també, com no, les reparacions i el manteniment d'allò elaborat per l'artesà i la seua relació amb altres oficis que, com ell mateix, ja han desaparegut o es troben en

les portes de fer-ho, donat que els avanços tecnològics i els canvis econòmics han fet a aquells artesans no els reste altra eixida que tancar les portes del seu taller.

Els *Oficis tradicionals de la marina Alta* és un treball fet des de la perspectiva etnogràfico-romàntica (en el bon sentit de la paraula) de les formes de vida tradicionals/rurals anteriors a la irrupció de l'industrialisme, en el qual s'introdueix el lector en l'època i en l'espai on es desenvolupaven les activitats i els oficis que s'estudien, i se li explica la metodologia utilitzada que, a més de l'explotació de fonts secundàries, s'ha centrat en el treball de camp, en l'observació i estudi sobre el terreny amb entrevistes orals (que per a les classes populars és la principal font de coneixements històrics), mitjançant les quals els autors s'han introduït en la memòria dels entrevistats, tot extraient-los aquella part de la història viscuda per ells i per la col·lectivitat on residien.

Els oficis que s'han investigat i han donat peu a aquesta publicació han estat (per ordre d'aparició en el llibre): el *calafat*, el *mestre d'aixa*, el *corretger*, el *toneller*, el *llander*, l'*espardenyer*, i el *coeter*, unes professions que, amb altres resten pendents d'estudi, han fet possible i suportable la vida quotidiana en la gent senzilla dels nostres pobles.

Tanquen el llibre unes conclusions que els autors han extret del conjunt d'informacions arreplegades, un apèndix amb les xifres d'artesans per pobles als segles XVIII, XIX i XX recollides de diferents fonts, i uns mapes amb la dispersió espacial dels oficis tradicionals a la comarca de la Marina Alta, tot indicant si han desaparegut o romanen actius l'any 1984, que és quan es feu la investigació.

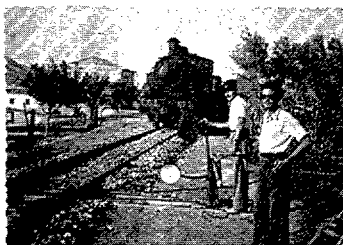
Aquest és, per als amants de l'etnografia i els curiosos de les coses de la comarca de la Marina, un llibre que cal llegir i tenir a la biblioteca, perquè ens

ofereix una informació de primera mà, privilegiada, sobre uns oficis i unes arts quasi desaparegudes i difícils de recuperar.

Jaume Buigues i Vila

El Trenet de La Marina

Vicent Ferrer i Hermenegildo

 AJUNTAMENT DE DÉNIA DIPUTACIÓ D'ALACANT

EL TRENET DE LA MARINA

Vicent Ferrer i Hermenegildo

275 pàg. 24 cm.

Ed. Ajuntament de Dénia, 1993

A hores d'ara, el "Trenet de la Marina" és l'únic que ens queda d'un antic i renovellat somni: el ferrocarril del litoral. Gairebé de forma miraculosa, aquest bon tros dels vells ferrocarrils secundaris s'ha salvat de la crema per a prendre un nou impuls. I, amb ell, tot un munt de records que comencen en el mític industrialisme del XIX i acaben en la recança més sentimental.

Vicent Ferrer, a través d'aquesta obra monogràfica, s'ha manifestat com el

personatge pacient i documentat que ha sabut concretar i fer possible un desig col·lectiu: rescatar, redescobrir, il·lustrar. Al capdavant: "saber" de nosaltres mitjançant l'accés directe a la informació.

Malgrat la pèrdua essencial de l'arxiu de l'antiga "Compañía de los Ferrocarriles Estratégicos y Secundarios de Alicante", l'autor ha aconseguit fer-nos arribar un excel·lent cabal de notícies. A través de 6 capítols i 4 apèndixs ens dóna compte detallat de les més diverses informacions: tant dels antecedents històrics de conjunt com de l'itinerari geogràfic o la infraestructura material de les empreses i administracions que han gestionat la línia.

El catàleg dels records portats a col·lació és realment significatiu, si bé l'emmarcament històric no és un dels aspectes millor aconseguits del llibre. Així, és important rememorar la capacitat de mobilització de la burgesia autòctona representada, en el cas que ens ocupa, per Joan B. Lafora.

L'existència d'una xarxa de 350 km. de via estreta arreu de les Comarques Centrals Valencianes i els voltants és un fet que l'autor coneix ben bé i posa en evidència davant dels nostres ulls. Una qüestió gens aliena a la capacitat de reacció de les capes dirigents i del conjunt d'una societat que havia restat marginada dels traços centralistes de les vies amples que unien Alacant i València amb Madrid però no entre elles. Ni a través de l'eix tradicional de vertebració del País (Alzira-Xàtiva-Alcoi-Alacant) ni tampoc a través del més modern del Litoral.

L'autor dóna, així mateix, un bon compte dels desitjos de la companyia alacantina ESA perquè Dénia servís de connexió (i no de frontera) amb l'altra gran xarxa que pivotava a Gandia i podia arribar fins a Carcaixent, Alcoi, Villena o Yecla. Tanmateix, la instauració de línies de llarg recorregut per aquesta xarxa -l'omnibus

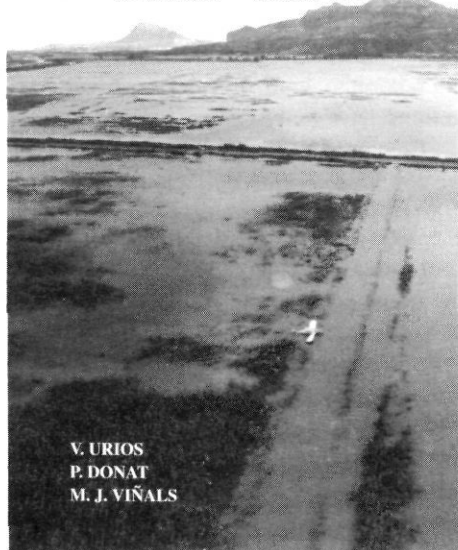
Alacant-Carcaixent, fonamentalment- seria tardana i poc duradora, allà pels anys seixanta.

Qüestions criticables en l'obra? Potser, sobretot, una certa indefinició en la matèria i la intencionalitat comprensible per la situació o el context en què sorgeix: llibre d'història, manual tècnic-descriptiu o guia turístic-folklòrica? Sobretot, ens trobem davant un valuós banc de dades. Especialment en matèria gràfica. Que no és poc.

Llegir l'obra convida, d'altra banda, a imaginar un futur: serà la societat de les Comarques Centrals capaç de reivindicar, ara, una nova xarxa que ens vertebre? L'anodina desaparició d'una enorme xarxa de ferrocarrils secundaris allà pels seixanta i els setanta, podrà ser contrarestada amb un nou impuls? Potser siga l'actual ferrocarril de la Marina un nucli d'expansió?.

Jesús E. Alonso

LA MARJAL DE PEGO-OLIVA

V. URIOS
P. DONAT
M. J. VIÑALS

LA MARJAL DE PEGO-OLIVA

V. Urios, P. Donat i Ma. J. Viñals.

231 pàg. 24 cm.

Ed. Institut d'Estudis Comarcals
de la Marina Alta, 1993

L'ampla diversitat d'ecosistemes que s'hi fan a la Marina Alta conforma aquesta comarca com un receptacle d'infinat d'organismes adaptats a aquests. Des dels 1.300 m. d'altitud, amb biòtops d'alta muntanya mediterrània fins als fons marins, tot passant per una línia litoral d'allò més variada, a la Marina Alta es veuen representats tant les costes d'erosió amb penya-segats alts i d'espadat mitjà com les costes de sedimentació amb platges de cinques, arena i les costes de restinga i albufera.

Aquest darrer cas és el que tracta el llibre que es presenta: *La marjal de Pego-Oliva*; fa un estudi d'aquest sistema de restinga i albufera des de diferents paràmetres; així es presenta una primera part de l'obra que tracta del medi abiòtic, amb una precisa informació dels com-

ponents físics que condicionen la marjal, climatologia i geologia; si més no allò que es troba més interessant són els darrers epígrafs: trets morfològics, el cicle hidrològic i l'estat actual de manteniment de l'equilibri hidrodinàmic. Ens expliquen els autors, adjuntant plànols i esquemes, les diverses unitats que la conformen i la seqüència evolutiva d'aquesta marjal, estabilitzada pels fenòmens de subsidència, baixa taxa d'enfonsament i la insuficient capacitat de drenatge.

La segona part analitza el medi biòtic: desglossat en flora i vegetació per una banda i fauna per l'altra. En el primer apartat, flora i vegetació, es confecciona un inventari per famílies de les espècies botàniques agrupades en els biòtops on es formen (marjal, conreus, muntanya...), a més a més s'adjunta a cada biòtop les distintes comunitats vegetals i les espècies més interessants per diferents motius (endèmiques, rares, amenaçades...). En allò referent a la fauna, es fa una densa relació de les espècies observades iniciada pels crustacis i fins als mamífers amb un comentari de cadascuna d'elles. Val a destacar que una zona humida com aquesta allotja una fauna que els autors ens presenten, de gran diversitat en els diferents ordres representatius amb espècies endèmiques del territori valencià.

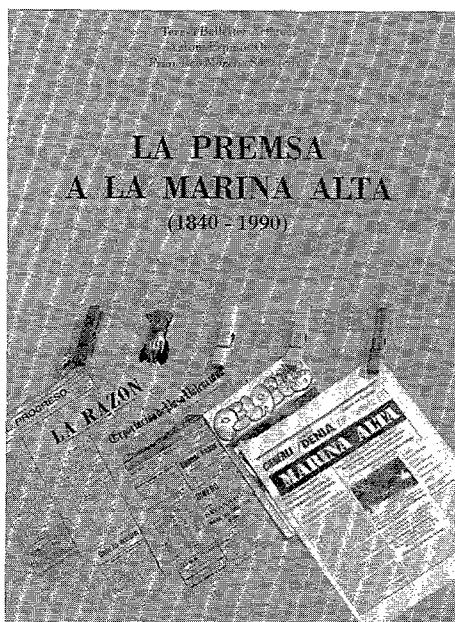
El penúltim capítol analitza la transformació paisatgística d'aquest espai; mitjançant una sèrie de fotografies aèries es fa un recorregut al través de l'espai-temps dels canvis (majoritàriament d'origen antròpic) del paisatge, que ha sofert tant la restinga com la marjal stricto sensu.

Per a concloure hi ha una bona relació d'articles i obres per tal d'ampliar el coneixement sobre aquest territori en l'apartat de bibliografia, que cal donar-li una ullada.

Sens dubte aquesta obra ens descobreix una mica més la marjal de Pego-Oliva,

espai fronterer entre dues comarques, el qual representa un dels territoris més valuosos del patrimoni natural valencià.

Baptista Banyuls i Pérez.

LA PREMSA A LA MARINA ALTA (1840-1990)

T. Ballester Artigues, A. Espinós Quero,
F. Moreno Sáez (eds.).
438 pgs. 24 cm.

Ed.: Institut de Cultura "Juan Gil-Albert",
Ajuntament de Dénia, Ajuntament de Xàbia i
Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.
Alacant, 1993.

La publicació de *La Premsa a la Marina Alta (1840-1990)* és el primer d'una sèrie de treballs referits a les comarques valencianes del sud en els quals es fa una completa catalogació i anàlisi de les diverses publicacions periòdiques que des del segle XIX fins als últims anys s'han editat a les esmentades comarques.

Aquesta i les futures edicions referents

a les altres comarques responen a un ambiciós projecte iniciat per l'Institut de Cultura "Juan Gil-Albert" de la Diputació d'Alacant, que "*pretén la recuperació, microfilmació i estudi de la premsa*" en col·laboració amb diverses institucions i entitats.

El precedent immediat d'aquesta obra és *Premsa periòdica a la Marina Alta (1861-1935)*, publicada al 1984 per Antoni Espinós Quero i Fernando Polo Vilaseñor, la qual va donar a conèixer un bon grapat de publicacions de la comarca, de moltes de les quals no es tenia notícia de la seua existència.

L'obra que comentem s'estructura en les següents parts:

En la **Presentació** es donen a conèixer les línies bàsiques de la col·lecció que ara s'enceta, i s'explica la metodologia emprada en el treball d'investigació portat a cap. La fitxa que s'ha utilitzat consta de les següents parts: 1) Descripció de la publicació periòdica, en la qual inclou diversos aspectes com capçalera, lemes, llengua utilitzada, datació, característiques tècniques del periòdic, etc. 2) En aquest segon apartat es reflecteixen la propietat, l'autoria, la difusió i l'orientació de cada periòdic. 3) Finalment s'analitzen els aspectes històrics de cada publicació, és a dir, *el paper que juga el periòdic històricament així com per quins temes resulta interessant la seua consulta*. Finalment es proporciona el lloc on s'han pogut localitzar les fonts estudiades.

Després d'aquestes pàgines preliminars, segueix l'estudi d'Antoni Espinós Quero **La Impremta a la Marina Alta**, on analitza el naixement i els avanços de la tècnica de la impressió en general i en la Marina Alta: des de l'aparició de la primera premsa coneguda de Xàbia (1859) fins a les darreries dels anys vuitanta del nostre segle.

A un segon estudi titulat **Premsa i Societat a la Marina Alta** Francisco Moreno Sáez destaca la importància de la

premsa a la Marina Alta com a element difusor de les diverses ideologies i tendències polítiques, sobretot al segle XIX i principis del XX, època que coneix un gran moment d'esplendor de periòdics polítics com *El Progreso*, *El Eco de la Marina*, *El Centinela*, etc. També la premsa apareix com a defensora d'interessos comercials com és el cas d'*El Fomento de la Marina* o *La Exportación de la Pasa Valenciana*, de les inquietuds culturals com *El Archivo* (dirigida per Roc Chabàs) o dels sentiments religiosos com és el cas d'*El Teresiano*, entre altres. En totes les publicacions estudiades queda ben palesa la funció social de la premsa.

Després d'aquests dos estudis comença el **Catàleg** dels periòdics que consta de 118 fitxes on s'analitzen tots els periòdics coneguts que han estat publicats a la Marina Alta des d'*El Zipizape*, aparegut a Dénia a 1840, en forma manuscrita, fins a la revista *Tuacte*, editada el primer número a l'estiu de 1990 i que encara continua.

Al llarg d'aquesta catàleg apareixen les publicacions de periodicitat més diversa (alguns amb un sol número), editats a les impremtes de la comarca o inclús a multicopista (aquests sobretot durant la dictadura franquista). De molts dels periòdics estudiats hi ha reproducció d'una primera pàgina del primer o primers exemplars.

Després d'aquest catàleg, n'apareix un altre, redactat per Teresa Ballester Artigues, de les **Revistes de Festes** dels principals pobles de la comarca que s'han editat durant els últims quaranta anys especialment, si bé en alguns casos es donen a conèixer alguns exemplars publicats a finals del segle XIX i principis del XX. En aquest catàleg se segueix el mètode emprat en l'estudi de la premsa periòdica i es destaca especialment aquells articles de contingut històrico-cultural que apareixen a les esmentades revistes.

Finalitza aquest llibre amb una biblio-

grafia, un índex general i tres específics: un cronològic (amb la relació de totes les publicacions estudiades per ordre cronològic), un altre toponímic (on apareixen els pobles on ha hagut publicacions) i un altre de les Revistes de Festes estudiades.

La valoració que hem de fer d'aquesta important obra és altament positiva. En primer lloc cal dir que ha estat un equip de 20 investigadors el que ha portat a cap el treball de localització de fons i redacció de les fitxes de les diferents publicacions, sota la direcció de Francisco Moreno Sáez; tots ells han aportat una feina valuosa per a conèixer quines eren les publicacions de la Marina Alta durant el passat segle i mig. Avui podem dir que poques comarques tenen aquest ric i documentadíssim catàleg de les publicacions periòdiques, de les quals hi ha còpies microfilmades a l'Institut de Cultura "Juan Gil-Albert" i a l'Arxiu Municipal de Dénia per a la consulta dels investigadors.

Joan Ivars Cervera